

Datum
2021-03-31

Diarienummer
2021-0065

Er referens
A2020/02669

Arbetsmarknadsdepartementet

Genomförande av balansdirektivet–balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare (SOU 2020:81)

Sammanfattning

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har granskat utredningens förslag med utgångspunkt i hur de bedöms påverka rättssäkerheten och effektiviteten inom socialförsäkringsområdet. ISF begränsar därför sina synpunkter till de förslag som berör socialförsäkringsområdet.

ISF tillstyrker utredningens förslag att även dagar med föräldrapenning på grundnivå ska vara reserverade (avsnitt 6.2).

ISF delar flera av utredningens bedömningar (avsnitt 5.1, 6.1, 6.3, 6.4 och 7.1).

Vi har i övrigt inga synpunkter på förslagen eller bedömningarna.

6.2 Även dagar med föräldrapenning på grundnivå ska vara reserverade

ISF tillstyrker utredningens förslag att i likhet med vad som gäller för föräldrapenning på sjukpenningnivå ska dagar med föräldrapenning på grundnivå vara reserverade och därmed inte kunna avstås till den andra föräldern.

Att även dagar med föräldrapenning på grundnivå omfattas av reglerna om reserverade dagar är ett klagörande av den gällande lagtexten och samtidigt en förenkling av regelverket. Förändringen ger därmed mer enhetliga och förutsebara regler, vilket ISF menar är positivt både för de medborgare som omfattas av regelverket och för Försäkringskassan som ska tillämpa det. Att även dagar på grundnivå är reserverade är också i linje med balansdirektivets avsikt om ett mer jämställt omsorgsansvar mellan föräldrarna, oavsett nivå på ersättningen när denna omsorg ges.

5.1 Direktivets krav på rätt till betald ledighet i samband med ett barns födelse är uppfyllt i svensk rätt

ISF delar utredningens bedömning att det inte behövs några lagändringar för att genomföra direktivets bestämmelse om rätt till betald ledighet för pappor eller motsvarande medföräldrar i samband med ett barns födelse.

6.1 Direktivets krav på rätt till fyra månaders föräldraledighet är uppfyllt i svensk rätt

ISF delar utredningens bedömning att det inte behövs några lagändringar för att genomföra direktivets bestämmelser om rätt till fyra månaders individuell föräldraledighet.

6.3 Inga ändringar av tidsfrister och annan formalia

ISF delar utredningens bedömning att det inte behövs några lagändringar för att genomföra direktivets bestämmelser om tidsfrister för anmälan, skriftlig motivering vid uppskjuten föräldraledighet och rätt att begära uttag av föräldraledighet på flexibla sätt.

6.4 Utvärdering av anpassade villkor för vissa grupper

ISF delar utredningens bedömning att det inte finns något behov av att ytterligare anpassa rätten till föräldraledighet för adoptivföräldrar, föräldrar med funktionsnedsättning eller föräldrar till barn med funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom.

7.1 Direktivets krav på rätt till ledighet för vård av anhörig är uppfyllt i svensk rätt

ISF delar utredningens bedömning att det inte behövs några lagändringar för att genomföra direktivets bestämmelse om rätt till ledighet för vård av anhörig. Men ISF vill lyfta att det finns skillnader mellan det svenska regelverket för ledighet för närståendevård och direktivets intentioner. Skillnader vars konsekvenser ISF gärna hade sett att utredningen hade problematiserat mer ingående. ISF vill också framhålla att det hade varit möjligt att hantera direktivets krav på rätt till ledighet för vård av anhörig på ett alternativt sätt som också skulle möta fler behov hos anhöriga än vad regelverket om ledighet för närståendevård gör idag. Vi redogör för detta nedan.

ISF saknar ett resonemang om den svenska lagstiftningens krav på att den sjuke ska vara försäkrad i Sverige och att vården ska ges i Sverige

ISF noterar att utgångspunkten för rätten till ledighet skiljer sig något mellan direktivet och den svenska lagstiftningen. Direktivets syfte är att ge kvinnor och män med omsorgsansvar större möjlighet att stanna kvar i arbetslivet. Och kraven i direktivet tar sikte på arbetstagarens rättighet att vara ledig från arbetet för att ge omvårdnad eller stöd till en anhörig. Den svenska lagen om ledighet för närståendevård kopplar samman rätten till ledighet med rätten till närståendepenning. Närståendepenning är visserligen en ersättning för förlorad inkomst som lämnas till den som vårdar en närstående, men rätten till förmånen utgår samtidigt från personen som behöver vård. Detta är en skillnad i utgångspunkt mellan direktivet och svensk lagstiftning som utredningen resonerar relativt lite om. ISF vill särskilt lyfta fram det faktum att det krävs att den sjuke personen är försäkrad i Sverige och att vården ges i Sverige för att det ska finnas rätt till närståendepenning, även om det finns praxis om att vården kan ges i ett annat land inom EU. ISF saknar ett resonemang i betänkandet om den omständigheten att det inte är möjligt för en arbetstagare i Sverige att få närståendepenning för att vårda en närstående som inte är försäkrad i Sverige, eller för vård som utförs i ett land utanför EU, och hur det förhåller sig till direktivets syfte och krav.

En alternativ lösning som inte är kopplad till närståendepenningen skulle kunna möta anhörigas behov i högre utsträckning

Utredningen noterar att det enligt lagen om ledighet för närståendevård ställs förhållandevis höga krav på allvaret i hälsotillståndet hos den som vårdas, men bedömer att sjukdomsbegreppet inte bör utvidgas eftersom det riskerar att få negativa effekter på anhörigvårdarens arbetskraftsdeltagande. ISF anser att utredningen för ett tydligt resonemang om för- och nackdelar med att utvidga sjukdomsrekvisitet inom ramen för närståendepenningen och varför den landar i att inte föreslå förändringar i förmånens regelverk. Men även om ISF anser att utredningen gör en korrekt bedömning om att direktivets krav uppfylls genom befintlig svensk rätt vill vi uppmärksamma det individuella och samhälleliga behovet när det gäller anhörigvård som ett viktigt perspektiv i analysen av dessa frågor. Av bland annat Riksrevisionens rapport *Stödet till anhöriga omsorgsgivare* (RiR 2014:9) och forskningsrapporten *Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser* (SOU 2014:28) framgår att närståendepenningen enbart täcker delar av anhörigas behov och att förmånen används i liten utsträckning. Riksrevisionen menade också att socialförsäkringssystemet och arbetsmarknadslagstiftningen inte är anpassade till anhörigas behov.

Mot bakgrund av våra ovan framförda synpunkter gällande de skillnader som finns mellan svensk lagstiftning och direktivets intentioner anser ISF

att utredningen mer ingående borde ha resonerat kring en alternativ konstruktion som möter fler behov hos anhöriga än vad närståendepenningen gör. ISF menar att det skulle kunna vara ett alternativ att införa en rätt till ledighet i lagen om ledighet för närståendevård för omsorg av en anhörig under fem dagar per år, utan att hälsotillståndet är så allvarligt att det motsvarar svårt sjuk enligt reglerna om närståendepenning. En sådan ledighet skulle inte vara kopplad till rätten till närståendepenning eller någon annan ersättning, och skulle omfatta fler omsorgsgivare än utredningens förslag. En sådan rättighet skulle inte heller behöva uppfylla kravet för närståendepenning om att den som vårdas är försäkrad i Sverige.

Utredningen tar visserligen upp en alternativ konstruktion med obetald ledighet för vård av anhöriga med ett sjukdomsbegrepp motsvarande det vid tillfällig föräldrapenning vid vård av allvarligt sjukt barn, men anger kortfattat att en sådan lösning inte är lämplig på grund av negativa konsekvenser på till exempel pensionsinbetalningar. ISF delar uppfattningen att ett sådant regelverk skulle få konsekvenser för den enskildes ekonomi och eventuellt leda till negativa effekter utifrån jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Men om rätten till ledighet för vård av närstående utgår från direktivets krav om fem arbetsdagar bör de negativa konsekvenserna för ekonomin inte vara allt för betydande, även om detta givetvis behöver analyseras närmare. I ljuset av anhöriga omsorgsgivares nuvarande behov, men också att vi med en åldrande befolkning går mot ett ökat framtida omsorgsbehov, anser ISF att det finns skäl att utreda och väga konsekvenserna av alternativet i en större omfattning än vad utredningen gör. Vid en sådan belysning skulle en potentiell gränsdragningsproblematik mellan lagen om rätt till ledighet på grund av trängande familjeskäl och lagen om rätt till ledighet för närståendevård också behöva beaktas.

Detta yttrande har beslutats av stf. generaldirektören Ola Leijon. Tf. enhetschefen Sofie Cedstrand har varit föredragande. I beredningen har också utredarna Lisa Carlsson och Stefanie König deltagit. Vid den slutliga handläggningen har chefsjuristen Anna Samuelsson, Pererik Bengtsson, HR-ansvariga Caroline Carlsson, tf. HR-ansvariga Anna Burström och administrativa chefen Annika Stegarp Persson deltagit.

Ola Leijon